

Nieuwe eisen aan docenten

Freddy Veltman-van Vugt:
Grensverleggend leren.

Hogeschool Rotterdam, Rotterdam. ISBN 9789402812947; 335 blz.

De samenleving is in transitie, met grote gevolgen op allerlei gebieden.

Freddy Veltman-van Vugt focust in haar proefschrift (in november vorig jaar verdedigd aan de Universiteit Twente) op de impact van deze transitie voor het hoger onderwijs, in het bijzonder voor leren en doceren in en voor een kennissamenleving. Ze doet verslag van het onderzoek in de afgelopen tien jaar naar de wijze waarop het hoger onderwijs met deze veranderingen omgaat. Wat zijn de consequenties ervan?

In de probleemverkenning gaat de auteur uitgebreid in op de specifieke kenmerken van de kennissamenleving, de impact daarvan op de beroepspraktijk en op leren, opleiden en professionele ontwikkeling. Dit leidt tot de onderzoeksvraag: wat zijn de effectieve kenmerken van leertrajecten, zodat lerenden daarna adequaat kunnen functioneren als professional in een kennissamenleving oftewel een innovatieve beroepspraktijk?

De startvraag daarvoor is: welke competenties zijn nodig om te kunnen functioneren in een kennissamenleving, oftewel een innovatieve beroepspraktijk?

De auteur geeft een gedetailleerd overzicht van de 21ste-eeuwse competenties, zoals gepubliceerd door de OESO (Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling), door onderzoekers uit diverse landen, door de commissie-Veerman, door de Nederlandse leerplanorga-

nisatie SLO, en meer specifiek door de Hogeschool Rotterdam voor enkele opleidingen en voor het honoursprogramma. Dat programma heeft nog steeds grote invloed op de honoursactiviteiten aldaar en op onderwijsinnovaties in de reguliere programma's.

De theoretische studie en de vier empirische studies waarover deze dissertatie rapporteert zijn gericht op het identificeren en toetsen van kenmerken van effectieve leertrajecten waarin docenten competenties verwerven die hen in staat stellen om onderwijs zo te ontwerpen en te begeleiden dat de deelnemers daarna kunnen functioneren als professional in de kennissamenleving. De essentie van het proefschrift: vraag aan docenten hoe zij uitgedaagd willen worden, hoe zij op de toekomst willen worden voorbereid, hoe zij een leerhouding willen ontwikkelen die hen in staat stelt een leven lang te leren. Hoe kan de inrichting van leertrajecten daaraan bijdragen?

De vier empirische studies hebben betrekking op een geheel nieuw ontwerp voor de leraarenopleiding verpleegkunde, op een nieuw ontwerp voor de opleiding communicatie, media en informatietechnologie, op de professionalisering van docenten in de context van een veranderende kennissamenleving (het project Homo Zappiens) en op de professionalisering van honoursdocenten (talentontwikkeling) – allemaal aan de Hogeschool Rotterdam.

Deze laatste studie is in mijn

ogen de geslaagde, waarschijnlijk omdat het honoursprogramma en de honoursdocenten zich erg betrokken voelen bij de visie op de innovatieve professional en de competenties die daarbij aan de orde zijn. Deze docenten kozen zelf voor hun verdere professionalisering als honoursdocent, en wilden het competentieprofiel 'innoverend handelen' van het Rotterdamse honoursprogramma realiseren. In dit competentieprofiel staan vijf competenties centraal: vernieuwingsgericht, vraaggericht en samenwerkingsgericht werken, interactief leervermogen en kenniscreatie.

Excellentie is hiermee gedefinieerd als het in samenwerking met anderen realiseren van innovatieve oplossingen die van praktische betekenis zijn voor de aanpak van maatschappelijk relevante vraagstukken. De competenties vormen de basis van het honoursprogramma en gelden als beoordelingskader voor het eindniveau van de student. Dit programma kent, bovenop het bachelorprogramma, verschillende onderdelen, zoals het Innovation Lab (inmiddels de minor+ genoemd, dat ook niet-honoursstudenten kunnen volgen), de leerwerkgemeenschap en het eindassessment.

Ook aan docenten bleek dit onderwijs nieuwe eisen te stellen en voor hen een welkome uitdaging te vormen. Zij kampten met 'handelingsverlegenheid' bij het begeleiden van deze studenten. Dit gaf aanleiding om voor hen een professionaliseringsproject te beginnen, dat dat tegelijk een voorbeeld is

voor de gewenste inrichting van het honoursprogramma. Ook in deze studie heeft de auteur zich vooral gericht op de vraag welke competenties (honours) docenten moeten verwerven en welke kenmerken van het professionaliseringstraject volgens de deelnemende docenten ertoe hebben bijgedragen dat zij leertrajecten kunnen ontwerpen voor hun studenten en hoe ze hen kunnen begeleiden.

Ze analyseert de competenties gedetailleerd en werkt ze uit in samenhangende beschrijvingen. Ze neemt uitgebreide quotes van docenten op. Die zijn vaak verhelderend, bijvoorbeeld over de uitwisseling van ervaringen met de Scrum-methodiek, een methode om op gestructureerde wijze (software)producten te maken. De docenten spraken zich vooral uit over het reguleren van het leren in samenhang met het bieden van vrijheid. De interessante resultaten staan steeds in het perspectief van het verdubbelingsprincipe: in het eigen leerproces van deze docenten voeren zij ook de dilemma's van 'het bieden van vrijheid' versus de 'behoefte aan structuur', 'met onzekerheid omgaan' versus 'durven experimenteren', 'buiten je eigen comfortzone gaan' en 'risico's durven nemen'.

Opvallend is dat de categorie 'effectieve docent vanuit studentperspectief' bij competenties slechts één subcode omvat, namelijk 'houding'. Hier komen de studenten zelf aan het woord ('Een coachende in plaats van een begeleidende of sturende houding gaf mij het gevoel dat

ik serieus werd genomen'). Terecht nam de auteur de perspectieven van deze studenten mee. Zoals te verwachten zijn de uitspraken van docenten en studenten duidelijk en treffend in hun beantwoording van de onderzoeksvragen. Juist dat maakt deze studie waardevol.

De auteur besteedt veel aandacht aan de theoretische verkenning van de consequenties van de maatschappelijke ontwikkelingen voor het leren en onderwijzen in de huidige tijd. Die maakt inzichtelijk waarom opvattingen over leren en leertrajecten sterk veranderen. De competenties die nodig zijn om te kunnen functioneren in een kennissamenleving leiden tot heel andere eisen aan professionals.

De ordening van de competentie-elementen leidt tot vijf competentiegebieden: lerend vermogen, innoverend vermogen, samenwerkend vermogen, wereldburgerschap en basiscompetenties met bijbehorende specificaties. Daadwerkelijk aan te tonen effecten van de verschillende onderwijsleerarrangementen moeten komen uit vervolgstudies. Het proefschrift sluit af met een meta-analyse.

Grensverleggend leren levert een belangrijke bijdrage aan de problematiek waar het gehele hoger onderwijs voor staat in de komende jaren.

Albert Pilot

is emeritus hoogleraar aan de Universiteit Utrecht en lid van de recensieredactie van Th&M